

MORFOLOGICKÉ ANALÝZY MĚSTA OPAVY A DALŠÍCH VYBRANÝCH HISTORICKÝCH MĚST NA ÚZEMÍ SLEZSKA

MORPHOLOGICAL ANALYSES OF THE CITY OF OPAVA AND OTHER SELECTED HISTORICAL TOWNS IN SILESIA

Stanjura Petr

Ing. arch. Petr Stanjura
stanjura@seznam.cz

Head of Department of the Chief Architect
of Opava City Hall
Horní náměstí 69, 746 01 Opava, Czech Republic

Department of Urban Design,
Faculty of Architecture,
Czech Technical University in Prague,
Thákurova 9, 160 00 Praha 6, Czech Republic

*The author is an architect, since December 2016 as Chief
Architect of Opava.*

Klíčová slova: mapování historických měst; urbánní morfologie; urbánní vzorec
geneze města

Abstrakt: *V rámci programu „Obnova slezských center“ INTERREG V-A již od roku 2014 probíhá spolupráce municipalit se školami architektury z Polska a České republiky. Nová etapa je založena na pevném metodologickém základu, jež je výsledkem vycházející z autorovy souběžného působení v pozici hlavního architekta města Opavy od prosince 2016 a doktorského studia na ústavu urbanismu Fakulty architektury ČVUT v Praze od roku 2018. Skrytou ambicí spolupráce, nahlíženo autorem, je aplikace mapování kulturní identity historických měst prostředky urbánní morfologie do procesů iniciace a regulace jejich obnovy. Výzkumnou příležitostí a zároveň zaměřením autorovy disertační práce je podrobné mapování historických měst s obdobnou genezí a významem s referenčními městy, která byla analyzována metodikou mapování atributů jejich komplexní identity (Jehlík et al., 2020). Památkový status dvou skupin porovnávaných měst konvenuje s proměnou jejich městské tkáně v období druhé světové války. Rozdíly v parametrech jednotlivých metodikou nastavených atributů jsou předmětem analýz a následných interpretací. Komparace vybraných měst na historickém území Slezska, na území dvou států, Opava, Krnov, Bruntál, Racibórz, Český Těšín / Czeszyn, je uchopena především zmíněnou metodikou. Tato města měla ukončenou jádrovou strukturu ve 14. až 15. století prolínáním vlivů panovnických rodů, českých Přemyslovců a polských Piastovců. Na komparaci skupiny měst navazuje případová studie Opavy, pro kterou je metodika prohloubena v časových vrstvách a v detailu posuzovaných morfologických atributů transkripce historiografických textů, archeologických průřezů do GIS.*

Recenze | Review
prof. Ing. arch. Jan Jehlík
doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.

Obrázek 1 – veduty měst Racibórz, Český Těšín/Czieszyn, Bruntál, Opava, Krnov z roku 1737, Friedrich Bernard Werner (1690–1776), (zdroj: Slezské zemské muzeum)

Charakteristika vybraných měst ve vztahu k mateřské metodice

Slezské dějiny, či přesněji roli Slezska v dějinách českého státu, lze stále z pohledu české historiografie označit za téma okrajové [1, s. 5]. Přičemž Slezsko s tradičními českými zeměmi zaujímal ve středoevropském prostoru společné místo od prehistorických dob do poloviny 18. století, kdy byla jejich vzájemná koexistence ukončena. Stav pro tento předkládaný dílčí výzkum určující, je vystižen mapou královských měst na přelomu XIV. a XV. Století (viz obr. 2). Do komparační skupiny vybraná města Bruntál, Krnov, Opava jsou zde zařazena jako města královská v modu olomouckého práva. Obdobné postavení, ovšem k polskému dominiu, zastávala do výzkumu zařazená města Racibórz a Czieszyn. Vybraná města geograficky pojí horní část povodí Odry a z toho odvozené trasy prehistorických cest, konkrétně úsek hlavní a vedlejších tras jantarové stezky. Další význam hrál morfologický přechod mezi moravskými horskými masivy a polskou nížinou. Právě na toto strategické rozhraní zacílili Přemyslovci v konturách širšího období známém jako německá východní kolonizace. Města, která byla mapována zdrojovou metodikou, je to Metodika komplexní identifikace a ochrany atributů hodnot historických měst a jejich veřejných prostorů pro záchranu a zachování jejich autenticity v rámci projektu Ministerstva kultury ČR NAKI II: Původ a atributy památkových hodnot historických měst české republiky, DG16P02R025. dále jen *metodikou*, jsou s důrazem označována jako přemyslovská. Je méně známo, že Opavu lze zařadit mezi města přemyslovská, dokonce mezi v jistém pohledu výsostně přemyslovská. V 60. letech 13. století daroval Opavsko Přemysl Otakar II. svému nemanželskému synovi Mikulášovi, který se stal

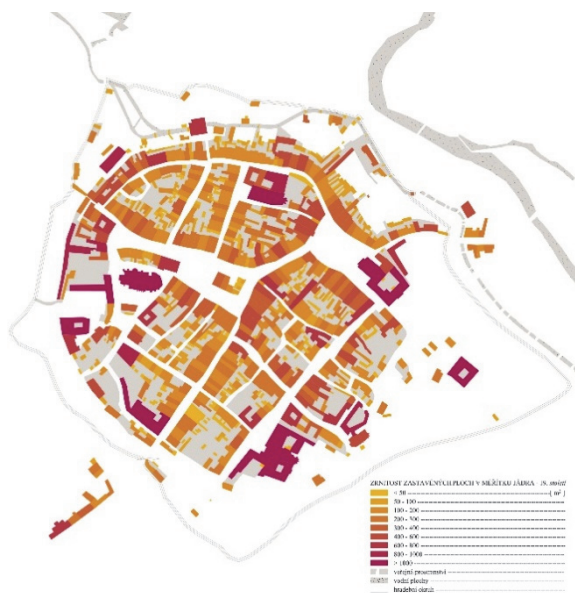
zakladatelem zdejší přemyslovské sekundogenitury. Jeho synovi Mikulášovi II. bylo Opavsko uděleno v r. 1318 lénem jako vévodství.

Na úvodním obrázku je doložena kondice jednotlivých měst v období těsně před první slezskou válkou, kterou vedla Marie Terezie o tzv. rakouské dědictví. Jejím výsledkem bylo v roce 1745 v Drážďanech uzavření míru, který potvrzoval ztrátu Slezska. Tyto veduty namalovány německým malířem F. B. Wernerem tak poskytují vzácnou možnost objektivního porovnání. Veduty jsou nutnou logickou součástí morfologických analýz měst a vyjadřují samotnou esenci vztahu krajiny a sídla.

Smyslem a posláním *metodiky* (a tohoto výzkumu) je nalézat nástroje pro rozpoznání těch věcí a jevů, které jsou podstatné pro

Obrázek 2 – Královská města na přelomu XIV. a XV. století (zdroj: URBANISMUS A ÚZEMNÍ ROZVOJ – ROČNÍK XXIII – ČÍSLO 2/2020) nebo JANÁK, J., HLADÍKOVÁ, Z. Dějiny správy v českých zemích do r. 1945)

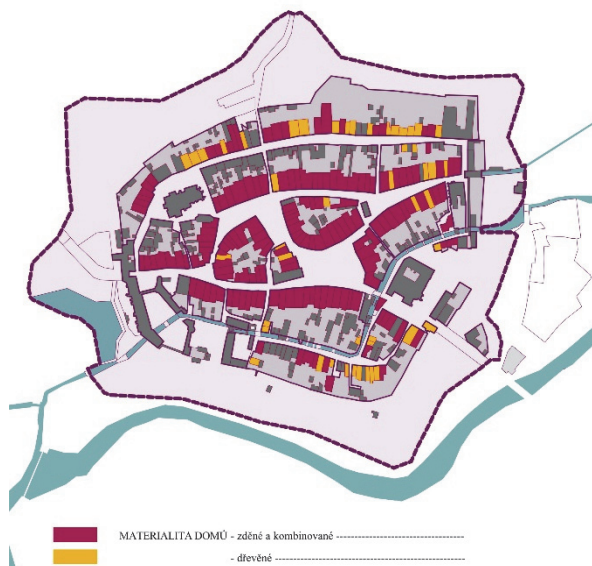
Obrázek 3 – Opava – zrnitost zastavěných ploch v měřítku JÁDRA – 19. století (zdroj: autor)

zachování toho, co tvoří nutný základ krajinné a urbánní stability, a zároveň pro rozpoznání věcí/jevů povahy proměnlivé a rozvíjející se – a prostřednictvím takových nástrojů napomoci nalézat smysluplnou rovnováhu mezi oběma – tato rovnováha představuje vlastní smysl „péče“, přičemž rozvoj vhodného právního a věcného instrumentária je orientován pro účely památkové péče na poli krajinném a urbánním (popřípadě architektonickém) [2, s. 13]. Ambicí tohoto výzkumu je prohloubení *metodiky* v časových vrstvách mapování, mmj. na základě zapracování značně bohatých archivních a historiografických materiálů. Města Opavu a Krnov lze navíc označit za jedny z nejprobadanějších archeologických lokalit. Výzkumnou otázkou lze tedy formulovat, zda takto nastíněnými detailními analýzami dojde k potvrzení či jakékoli významné korekci interpretačního rámce již úspěšně certifikované *metodiky*. Historická urbánní struktura především Opavy (viz obr. 3 a 4), Krnova a Ratiboře, byla zásadním způsobem narušena válečnou

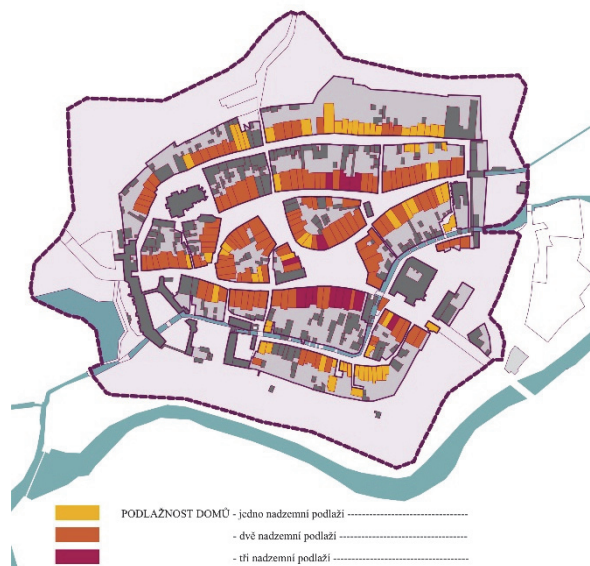

Obrázek 4 – Opava – zrnitost zastavěných ploch v měřítku jádra – 21. století (zdroj: autor)

destrukcí. Spolupůsobením zániku soukromého vlastnictví došlo u zkoumaných měst k zániku městských parcel jako základních kamenů jejich morfologické tkáně. Vývoj urbánní formy zkoumaných měst v této konstelaci dostal v jádrových či periferních historických lokalitách příležitost pro nový prostorový rozvrh. Ten však byl pohříchu převážně tvořen v modu „na zelené louce“. V tomto světle je o to aktuálnější potřeba, řečeno s *metodikou*, naplňovat účelovou databázi informacemi o *situaci památky* a o památce samé, a zachytit tak zásadní informace o fyzickém stavu, které dávají příležitost návratu do historických situací, možnost jejich zpětné analýzy a remodelace či anastylózy v okamžiku destrukce objektu nebo celé kulturní situace. Tyto tendence přesahují zatím relativně kulturně stabilizovaný lokální rámec, mají však zásadní přesah do globálního rámce, kde dochází k trvalé likvidaci kulturních hodnot světového významu a je v zájmu

Obrázek 5 – Materialita domů v Krnově dle Karolínského katastru (zdroj: autor)

Obrázek 6 – Podlažnost domů v Krnově dle Karolínského katastru (zdroj: autor)

kulturní civilizace tyto informace sbírat v oblastech především ohrožených válečným konfliktem [2, s. 10].

Karolínský katastr

Z archivních zdrojů je pro práci stěžejním pramenem tzv. Karolínský katastr. Jedná se o systematizovaný sumář revizí pro daňové odvody, přiznání revidována v letech 1721–1729, a částečně poté opětovně (superrevize) 1733–1739. Pro zdanění byl evidován dominikální, i rustikální majetek, dále byla zdaněna města, tedy zdroje příjmů měšťanů. Pro výzkum je důležitý fakt, že jako zdroj příjmu byly též městské domy, resp. jejich zdanitelné části a další požitky (např. práva nálevu, pronájmy apod.) svázané s držbou nemovitosti. Potenciál Karolínského katastru tkví především v překonání úskalí topografického určení jednotlivých nemovitostí. Tomuto přiřazení k tzv. starým číslům popisným, která jsou oproti

císařským otiskům uvedena pouze v indikačních skicích, se s překonáváním mnoha obtíží věnuje historik Slezského zemského muzea PhDr. Ondřej Haničák. Pro města Krnov, Opava a Těšín bylo provedeno přesné topografické určení objektů popsaných v Karolínském katastru (téměř) v úplnosti. Z dosavadních zjištění o jednotlivých stavbách a dalších informací o urbánním prostředí na základě relací v Karolínském katastru u výše zmíněných měst je možno čerpat následující údaje:

- Podlažnost staveb
- Skladba konstrukčního materiálu (zděné, roubené, částečně zděné)
- Typologické rozčlenění jednotlivých užitých prostor domu – rozlišeno i v rámci jednotlivých podlaží

- Světnice/světničky – komory/komůrky – světnicové komory – kuchyně – předkomory/vestavby
- Pokoje – světnice s alkovnou – sklepy – tabulnice – sály – kabinety – salony – kvelby – mázhauszy – skladovací podkroví
- Dispozice a konstrukce suterénů (stavební materiál)
- Označení technického stavu budovy
- Hospodářské součásti domů – kovárny, sladovny, palírny, barvírny, sklady
- Údaje o pronájmech a jejich cenách (pokoje, části domů nebo celé domy, přístavky)
- Údaje o výměncích
- Dvorní zástavba parcel

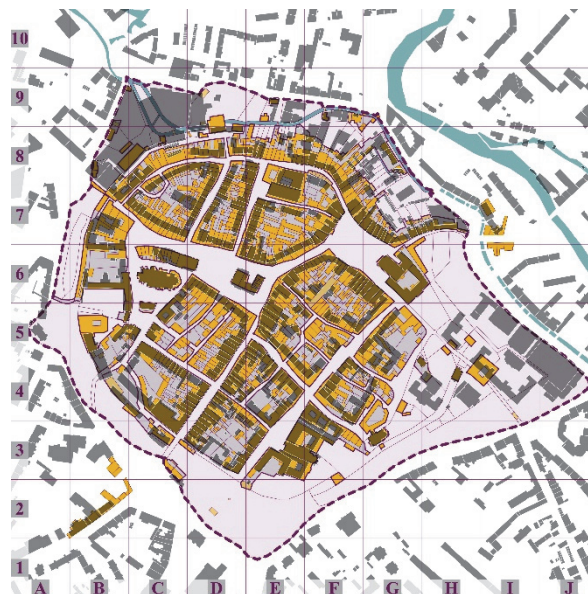
V návaznosti na *metodiku* a její stěžejní mapový zdroj Stabliní katastr skýtá bohatou informační bázi pro charakteristiku zástavby a dynamiku jejího vývoje v období let 1750–1850. Především pak poskytuje informace o „třetí“ dimenzi jinak plošných mapových podkladů a podává informace taktéž o tzv. dějové složce městské struktury raného novověku. Poskytuje komparativní materiál pro představu o socioekonomických aktivitách a úvahy o doprovodné sociální stratifikaci.

Morfologické analýzy vybraných měst

Opava

Několik vybraných historických momentů stěžejních z hlediska urbánní morfologie

V urbanistické struktuře středověké Opavy má zásadní význam spojnice dálkových cest, spojujících středomoravský prostor se Slezskem a Malopolskem. Archeologické nálezy z katastru města prozatím nenasvědčují jakékoliv bezprostřední prostorové návaznosti opavské městské lokace na rozvinuté a dlouhodobé starší raně středověké osídlení [3, s. 33]. Osada, situovaná ve vzdálenosti 10 km severně od Hradce při brodu přes řeku Opavu, obdržela mezi léty 1213–1220 statut institucionálního města, zakladatelský akt je připisován moravskému markraběti Vladislavu

Obrázek 7 – Opava – soutisk 19. a 21. století (zdroj: autor)

Jindřichovi. V roce 1224 vydal jeho bratr, český král Přemysl Otakar I., městská privilegia [3, s. 35]. Nejstarší vrstvu opavských měšťanských usedlostí tvoří pravděpodobně 65 právověrečných domů s právem vinného výčepu, které byly postupně doplněny dalšími právověrečnými domy, takže se jejich celkový počet pohyboval okolo 270 [3, s. 35]. Jména opavských měšťanů ze 13. století dle písemných pramenů jsou výhradně německá [3, s. 36]. Reziidenční charakter získala Opava až v době kolem přelomu 14. a 15. století, kdy vystavěl vévoda Přemek I. Opavský při severovýchodním okraji města hrad, jehož fortifikace se stala součástí městského opevnění. Obchodní cesta východo-západním směrem byla lokací zcela přiznána, oproti tomu jižní cesta z Hradce nad Moravicí byla lokací korigována, Geometricky zjevně rozporné konstitutivní prvky tak důležité pro *urbánní vzorec* jako je nejstarší cestní síť a městská tkáň stabilizovaná po lokaci je zde možno

vnímat jako syntézu. To bylo doprovázeno zánikem původní jižní brány a vznikem nové při Ostrožné ulici.

Obrázek 8 – Krnov – soutisk 19. a 21. století (zdroj: autor)

Analýza městského jádra na podkladě mapového soutisku let 1836 a 2022

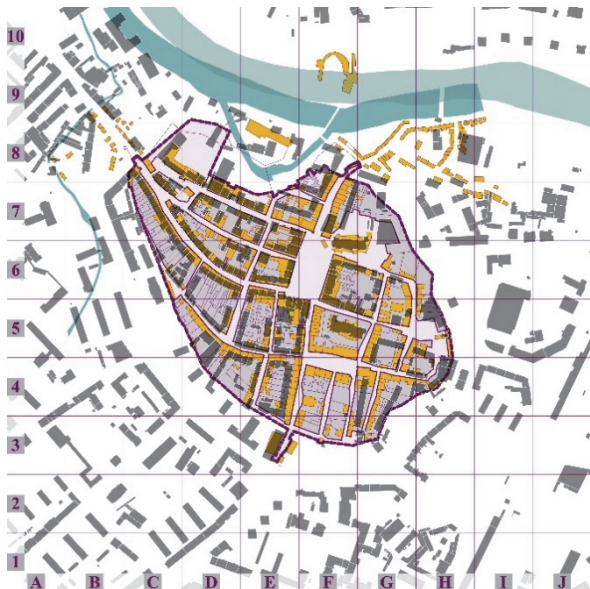
Původní struktura drobných městských bloků (obr. 7, D5 a G5) byla zredukována do jakýchsi makrobloků¹. Struktura zástavby v úseku hradebního okruhu od čtverce F3, tedy od johanitské komendy po Ratibořskou bránu (H7) je zcela smazána, nebo je přítomna velmi reliktně. Tvar Dolního náměstí (F-G,6-7) je téměř zachován s výjimkou severovýchodního a jihozápadního vyústění. Oproti tomu kompaktní sevřený charakter podlouhlého Horního náměstí se dvěma špalíčky je výrazně pozměněn. Také severozápadní úsek hradebního okruhu je výrazně přetvořen. Po zboření hradeb zde byl z iniciativy purkmistra Schoesslera lokalizován městský pivovar. Nad rámec mapového soutisku je nutno dodat, že rekonverzí

pivovaru na velkokapacitní obchodně společenské centrum z roku 2012 byla zásadně ovlivněna také řada nehmotných dějových aspektů jádrového území. Skutečné poslední místo, které dává

Obrázek 9 – Bruntál – soutisk 19. a 21. století (zdroj: autor)

zakusit původního genia loci, je Rybí trh (C6). Dle idey prvního městského inženýra Eduarda Labitzkého² bylo prodloužením Pekařské ulice severním směrem, díky vybourání dvou domů v Solné ulici (E8), koncipována nová osa k pruským, nyní polským hranicím. Porovnání dalších stěžejních atributů nám poskytuje v souladu s *metodikou* zhotovené grafické vyjádření zrnitosti zastavěných ploch v měřítku jádra v 19. a 21. století (obr. 3 a 4). Na rozdíl od měst s městskými památkovými rezervacemi, kde stále největší zastavěné plochy si v obou srovnávacích obdobích drží pouze sakrální stavby a klášterní areály, lze v případě Opavy zaznamenat již značné disproporce. Mezi červenými plochami jsou zastoupeny především poválečné typové bytové domy, dále úřady, sportovní stavby a vše završuje již zmiňovaný obchodní komplex.

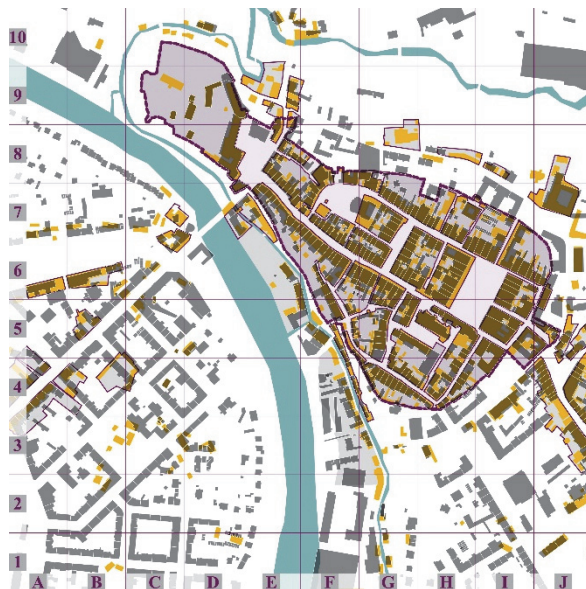

Obrázek 10 – Raciborz – soutisk 19. a 21. století (zdroj: autor)

Přesto lze konstatovat, že v převážné míře zůstala urbanistická struktura Opavy zachována. Toto konstatování nabírá dalšího zabarvení na pozadí faktu, že ještě dlouho po válce se zvažovala kompletní asanace jádra a následná transformace na modernistické město. Toto nevratné rozhodnutí eliminoval až Asanační plán historického jádra města Opavy vypracovaný v roce 1953, který se soustřeďoval na odstranění zbývajících zástavby vnitrobloků, určoval souvislá později nerealizovaná podlouhá téměř v historických stopách a dokonce předepisoval novostavbu západního špalíčku na Horním náměstí v intencích původního.

Krnov

Stručně řečeno, válečná devastace nesrovnatelná s opavskou byla na rozdíl od ní dokonána realizovaným asanačním plánem vypracovaným Ing. arch. Zdeňkem Gardavským v hloubi 60. let. Předepsaná asanace byla zde paradoxně naopak daleko tvrdší než

Obrázek 11 – Český Těšín / Czeszryn – soutisk 19. a 21. století (zdroj: autor)

samotná její realizace. Kromě odstranění podstatných částí tří stále zachovaných bloků v západní části Horního náměstí, dále k původní Horní bráně, a obligátní asanaci zbytků dvorních zástaveb se totiž počítalo s odstraněním mnohých, mezi nimi také raně novověkých, domů tvořících jižní frontu Horního náměstí (obr. 12).

Bruntál

Středověká autenticita, v případě Bruntálu, jeho drobnějšího jádra, je dána především kompletním zachováním hlavního náměstí, lokalitou okolo kostela Nanebevzetí Panny Marie (F7), bývalou Panskou ulicí (E-F, 6-7) a samotným jedinečným renesančním zámek včetně jeho zahrad. Zbytek městského jádra je neúprosně smazán.

Ratiboř

Také u dnes polské Ratiboře narazíme na přemyslovské konotace. Přemysl Ratibořský roku 1292 složil lenní hold českému králi

Obrázek 12 – Krnov- asanační plán, Ing. arch. Zdeněk Gardavský, 60. léta 20. století (zdroj: autor)

Václavovi II. a jeho syn Lešek opět v roce 1327 složil lenní slib Janu Lucemburskému. Od té doby Ratiboř patřila pod Země Koruny české. Roku 1336 Lešek zemřel a Jan Lucemburský knížectví udělil opavskému vévodovi Mikuláši II. z vedlejší větve Přemyslovců. Město utrpělo největší válečné škody z vybrané skupiny. Jihovýchodní a severovýchodní kvadrant města má zcela absentující původní městskou strukturu. To, co bylo vybudováno po válce, nemá nejmenší ambice se vztahovat k původním rozhraním zástavby a veřejného prostoru. Utěšenější situaci najdeme v severozápadním kvadrantu, kde v rámci poválečné obnovy městského centra vznikla nová zástavba hlavního náměstí a Dlouhé ulice (C-E, 6-7) ve stylu socialistického realismu. Ze soutisku je

zřejmé, že původní stopy a trasování tří ulic sbíhajících se u západní brány byly ctěny beze zbytku. V severní frontě náměstí u vústění ulice vedoucí k původní oderské bráně byl v nedávných letech vybudován dům, dá se říci, na původní středověké parcele.

Obrázek 13 – studenti a pedagogové FA ČVUT nad modelem centra města Opavy (zdroj: autor)

Český Těšín / Czeszryn

Ze soutisku je patrné, že předmětem morfologických analýz je ve výrazně převažující míře polská část souměstí. Kromě de facto nedochovaného hradního okrsku, s výjimkou románské rotundy a jediné hradní tzv. Piastovské věže, je původní struktura zastavěných ploch zachována včetně své proměnlivé hloubky od průčelí. Na území dnešního Českého Těšína se nacházela průmyslová čtvrť města Saská kupa (německy Sachsenberg), vzniklá na přelomu 18. a 19. století.

Obrázek 14 – Opava – centrální bloky – hodnocení (zdroj: autor)

Návrhy obnovy vybraných měst prostředky urbání morfologie a jejich zpětné hodnocení

Po několikaleté přestávce byla na podzim roku 2021 obnovena spolupráce municipalit se školami architektury z Polska a České republiky. Téměř čtyři desítky studentů Fakulty architektury ČVUT v Praze z ateliéru Redčenkov-Danda pod vedením doc. Ing. arch. Borise Redčenkova a ateliéru Základy architektonického navrhování pod vedením Mga. Kamily Amblerové se v zimním i letním semestru zhostily řady architektonických a urbanistických výzev. Metodické směřování bylo nastaveno v úvodním přednáškovém bloku, kde zazněla přednáška profesora Jana Jehlíka „Mapování historických měst a jejich jedinečnosti“ a přednáška polských kolegů z PWSZ v Rotiboři dr inž.arch. Henryka Zubela a dr. inž.arch. Wiesława Olejka: „Strategie obnovy polských měst v letech 1946–2021 –

doktríny a architektura“, v terénu pak komentovaná prohlídka profesora Jindřicha Vybírala. Na druhém workshopu studentům přednášel o opavském urbanismu docent Pavel Šopák.

Spektrum jednotlivých zadání pokrývalo celé město, předmětem předkládaných hodnocení výstupů je však samotné jádro a periferie hradebního okruhu. Pro příklad hodnotících rozborů byly vybrány dvě lokality. Jedna reprezentuje středověký blok konstituovaný již lokací města a existující tedy déle než šest století, druhá lokalita pak zastupuje typickou situaci ve vnitřním okrajovém pásu.

Lokalita bloků při jižní frontě Horním náměstí

Na obrázku 14 je sestava obsahující výřezy ortofoto map z roku 1943 a 2018, dále srovnání zrnitosti zastavěných ploch v roce 1836 a 2022, polo transparentní překryv stabilního katastru a současného, situace a vizualizace návrhu ze zimního semestru

Obrázek 15 – Opava – hradební okruh - hodnocení (zdroj: autor)

a nadhledová vizualizace z letního semestru. Každý student měl zadánu jednu parcelu, přesto jsou návrhy vždy skupinovým dílem. Parcely nejsou citací stabilního katastru, korespondují však s původní zrnitostí. Z indikační skici je známa míra a pozice hlavních průčelí. Ty jsou současném stavu pouze po obvodu původního seskupení bloků. Návrh tento deficit jednoznačně napravuje. Rovněž typologie jednotlivých domů odpovídá historické situaci. Studenti letního semestru ponechali k zadním traktům domů na jihovýchodní ulici Ostrožně přímknutou parkovou plochu. Toto i přes značný přínos řešení ubírá na jeho komplexnosti.

Lokalita mezi johanitskou komendou a zámkem

Dokonalý reprezentant conzenovského morfologického rámce. Ideový rozvrh nových předměstí v 19. století jako nutný předpoklad úspěšné metropolizace narážel na kombinaci vlastnických limitů hospodářských pozemků a utilitárního přístupu úředního

zeměměřičského aparátu. Situaci autenticky dokládá písemný záznam přednášky hlavního městského inženýra Eduarda Labitzkého o rozšíření Troppau na týdenní schůzi Spolku techniků 20. února 1889. „Velkostatek však nemůže přímo zastavit příliv lidí zvenčí, ale zastaví se osídlení v Troppau, a tím se zastaví i samotný příliv a rozvoj města Troppau. (Výkřiky: Správně!)“ Pro Opavu generovaly jednoznačné limity držba rozsáhlých pozemků Řádem německých rytířů a Lichtenštejnů. Právě zde v lokalitě bývalého zámku a dále podél Těšínské ulice byly pozemky vyvlastněny až za prvorepublikové pozemkové reformy. Tomu odpovídá zjevně také absence bulváru v analogii s ulicí Olomouckou a absolutní absence pevné obytné struktury. Právě Eduardu Labitzkému se přesto podařilo jakousi základní osnovu budoucího rozvoje do tohoto území vepsat. Výstavba z počátku 20. století až do druhé světové války tento rozvrh naplňoval. Zmar přišel až na jejím konci a s odstupem mnoha let demolice johanitské komendy. Ta musela

ustoupit technokraticky uchopenému trasování nové třídy Klementa Gottwalda, nynější Praskovy ulice. Při úvodních diskuzích se studenty byl vysloven ústý městského architekta, autora tohoto příspěvku, apel, aby bylo od vizuální gravitace této ulice v co největší míře odhlédnuto a byly důkladně provedeny analýzy sledu historických situací. Výsledné návrhy ze zimního i letního semestru (obr. 15), představují sice jisté vykoření k transformaci lokality, ovšem za návrat k jejímu urbánnímu vzorci je zcela určitě považovat nelze.

Závěr

V *metodice* je uvedeno následující rozřazení.

Potenciál urbánně-památkových hodnot lze tak na základě výše zmíněných principů a podkladů podrobněji zkoumat tak, že posuzujeme uvedené jevy, atributy a vztahy v uvedených měřítcích projekce a fázích jejich vývoje, a to jsou-li v daném kontextu [2, s. 63]:

- *Autentické* – původní urbánní struktura a obraz města či místa s původními atributy jevů
- *Relativně úplné* – komplexní urbánní struktura a obraz města či místa s převažujícími památkově hodnotnými jevy
- *Jedinečné či vzácné* – urbánní struktura a obraz města či místa jinde se v daném kontextu neopakující
- *Potenciálně stabilní* – reálně udržitelná urbánní struktura a zachovatelný obraz města či místa

Skupina vybraných slezských měst se pohybuje v této škále spíše v nižších kategoriích. Ovšem právě na základě tohoto determinujícího zařazení a s tím spojeného památkového zájmu, se nabízí úvaha, zda by předmětem ochrany neměl být sám *urbánní vzorec geneze* daného města, který by spíše než rigidní tak směrnou formou hodnoty, včetně hodnot takto latentních, definoval³.

Na zodpovězení ambiciózní výzkumné otázky ohledně potvrzení či korekce *metodiky* je zjevně brzy. Na základě zjištěného lze

zkonstatovat, že stoleté období navíc nepřináší významné odlišnosti v posuzovaných atributech. V rámci tohoto výzkumu by mohlo podnětné uplatnění metod space syntax ve vztahu k prohloubenému poznání o genezi materiality a podlažnosti domů a jejich topologii.

Tento výzkum je přinejmenším přínosem aplikací *metodiky* na historická města bez nejvyšší památkové ochrany.

Výstupy analytické části zkoumající *urbánní vzorec geneze města* predikují proměnu prostorově-vlastnické struktury a jsou podkladem pro aktuálně probíhající zpracování strategického plánu města, jehož jedním z hlavních témat je „masterplan“ pro centrum města. Urbánně-morfologická artikulace již nyní ad hoc slouží ke koordinaci jednotlivých aktuálně připravovaných záměrů samosprávy s dopadem do území. Finálním vyústěním do závazné legislativní fáze bude zadání územního plánu města s prvky regulačního plánu k 800. letému výročí založení města v roce 2024.

Urbánní vzorec čitelný v morfologii města lze také nahlížet jako součin souborů příležitostí a jejich uchopení. Můžeme tedy s mírnou nadsázkou posunout tento výraz do dynamické polohy jako vzorec urbánního úspěchu. Nyní s dostatečným časovým odstupem desetiletí je již možno vyhodnotit tato překreslení dotčených měst jako urbánní neúspěch či urbánní katastrofu.

Skutečná a nejhlubší motivace předkládaného výzkumu je zcela v harmonii s citátem G. K. Chestertona, který říká, že „...tradice znamená dát hlasovací právo nejzanedbanější ze všech tříd, našim předkům. Je to demokracie mrtvých...“⁴.

Použité zdroje:

- [1] ANTONÍN, Robert, Zdeněk JIRÁSEK a Radek FUKALA. *Slezsko v dějinách českého státu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-167-5.
- [2] JEHLÍK, Jan, Tomáš DRDÁČKÝ, Jiří PLOS, et al. *Skrytý řád a vnitřní podstata jedinečnosti historických měst České republiky: kritický katalog k výstavě*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2020. ISBN 978-80-01-06746-8.
- [3] ZEŽULA, Michal. *Vybrané problémy vrcholně středověké transformace moravsko-slezského pomezí (ve světle archeologických pramenů)*. Praha, 2019. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro archeologii. Vedoucí práce Klír, Tomáš

Poznámky:

- ¹ V případě prvním je poučenými Opavany užíván pojem vnitroblok za Slezankou, ačkoli se jedná o 4 již bývalé bloky. V případě horším, u laické veřejnosti, je toto místo nazýváno parkem za Slezankou.
- ² Eduard Labitzky – od roku 1864 první městský inženýr Opavy, autor mmj. zastavovacího plánu z roku 1876
- ³ Potřeba mezioborové spolupráce památkáře (konzervátora) a architekta (kreátora), s využitím pojmů Romana Kouckého, je nabíledni.
- ⁴ Tradici (tj. kulturní kontinuitu, pozn. JČ) lze definovat jako rozšíření volebního práva. Tradice znamená dát hlasovací právo nejzanedbanější ze

všech tříd, našim předkům. Je to demokracie mrtvých. Tradice se odmítá podrobit úzké a domýšlivé oligarchii těch, kdo náhodou chodí po světě. Všichni demokraté jsou proti tomu, aby byli lidé zbavováni práv pro nahodilé okolnosti svého zrození; tradice je proti tomu, aby byli zbavováni práv pro nahodilý fakt smrti. Demokracie nás vyzývá, abychom nepřehlíželi názor dobrého člověka, i když je to náš čeledín; tradice nás vyzývá, abychom nepřehlíželi názor dobrého člověka, i když je to náš otec. Já aspoň demokracii a tradici od sebe oddělit nemohu. Zdá se mi samozřejmé, že je to jedna a táž idea. Chceme mít ve svých shromážděních i své mrtvé. Staří Řekové hlasovali kameny; tito budou hlasovat náhrobními kameny. Je to zcela normální a podle předpisu, protože většina náhrobních kamenů jako většina hlasovacích lístků bývá označena křížem. (Gilbert Keith Chesterton, *Ortodoxie*, Academia, Praha, 2000, překlad: Jan Čulík)